

izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence v Egyptě (2006).

V letošním roce vydal Jan Wanner monografii, věnující se dějinám Středního východu. Jako vždy se opírá o rozsáhlý výzkum archivních materiálů. Především jde o fondy amerických archivů The National Archives, Dwight D. Eisenhower Library, White House Central Files, ruský Archiv vnější politiky Rossijskoj federacii, britský The National Archives. Dále autor vychází ze studia vydaných úředních pramenů, mimo jiné i izraelské a egyptské provenience, pramenů osobní povahy (desítky pamětí, vzpomínek) a klíčových odborných děl americké, britské, polské, české, izraelské, německé, ruské, turecké historiografie. Díky svým jazykovým znalostem se autor mohl seznámit se skutečně zásadními studii o dějinách Středního východu.

Monografie se věnuje výzkumu dějin zemí, které nejsou v centru zájmu současné české historiografie. Autor se snaží tuto mezeru vyplnit a předložit české odborné veřejnosti první část soustavného výkladu událostí mezi přelomovými roky 1956 a 1967. Jde o faktograficky přesný a náročný text v rámci dějin mezinárodních vztahů. Metodologicky zůstává pevně „stát“ na pozitivistickém důrazu na práci s prameny.

Studie mimo jiné v mnoha ohledech mění pohled na osobnost egyptského prezidenta G. A. Násira po suezské válce, kdy se francouzsko-britský blok stáhl z dané oblasti, v níž se snažily získat dominující vliv obě supervelmoci – USA a SSSR. Eisenhowerovu doktrínu Wanner představuje jako součást celosvětové politiky zadržování komunismu, ale současně zdůrazňuje snahu o tlumení radikálního arabského nacionalismu. Analýza upozorňuje na to, že Američané nevěřili Násirově politice „pozitivní neutrality“ a dali přednost spolupráci s arabskými konzervativními režimy. Zároveň doufali, že jim ostrý postoj vůči britsko-francouzsko-izraelské intervenci v Egyptě získá dlouhodobé sympatie

arabského světa, a tím zastaví sovětské pronikání. Autor došel k oprávněnému závěru, že sílící arabské nacionalistické hnutí vidělo spojence spíše v SSSR. Věnoval se také málo vstřícné politice USA vůči Turecku a zejména proměně chápání amerických životních zájmů, neboť zavádění mezikontinentálních raket oslabilo důraz na představené raketové a letecké základny. Analyzoval též fakt, že ropa se v padesátých letech začala vnímat spíše jako ekonomický než politický problém. Studie se věnuje též vztahům arabských zemí s Velkou Británií, jakož i vnitropolitickým problémům Egypta, Jordánska, Sýrie, Iránu, Iráku, Saudské Arábie či Izraele.

Jan Wanner postihl ve své kultivované a zdařilé knize klíčové momenty dějin Středního východu na konci padesátých let 20. století. Autor skvěle a podnětně využil prameny ke kritické analýze mezinárodně politických jednání i v rozsáhlém poznámkovém aparátu. Studii doplňuje důkladná bibliografie, kvalitní jmenný rejstřík a informativní černobílá obrazová příloha.

F. Stellner

Martin VALENTA, *Revoluce na pořadu dne. Kritická teorie Frankfurtské školy a její recepce v německém protestním levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé straně zelených: diskursivní analýza*, Praha, Matfyzpress – Ústav pro studium totalitních režimů 2011, 320 s., ISBN 978-80-7378-153-8 (Matfyzpress), ISBN 978-80-87211-48-9 (ÚSTR).

Práce Martina Valenty (1980), vydaná jako čtvrtý svazek řady Teritoria Institutu mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, se věnuje poměrně dlouhému období, jež ovšem vyústilo v to, co známe jako protestní hnutí šedesátých let prakticky v celé západní Evropě. Valentu samozřejmě zajímá především tehdejší situace v SRN a její myšlenkové zdroje – těmi byla zejména (neomarxistická) kritická

ká teorie, jež vznikala ve vazbě na Institut pro sociální výzkum ve Frankfurtu (za Hitlerova režimu v Ženevě), běžně označovaný jako Frankfurtská škola. První třetina knihy je tak věnována vývoji této Frankfurtské školy a kritické teorii v řadě humanitních věd včetně historie, ale také v ekonomii apod. Z rekonstrukce vývoje Institutu pro sociální výzkum od dvacátých do šedesátých let uplynulého století Valentovi vyplynuly generační rozdíly i výrazné osobnosti s kritickou teorií blíže či vzdáleněji spjaté (zvláště Erich Fromm, Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, Herbert Marcuse či třeba Ralf Dahrendorf), včetně jejich zásadních textů, jež zde analyzuje.

Další části práce – včetně diskursivních analýz – se věnují již konkrétně praxi protestního levicového hnutí šedesátých let v SRN, třebaže někdy nelze přehlédnout i jiné inspirace, včetně mimoevropských (Martin Luther King a jeho hnutí sit-in apod.), přičemž Valenta neopomíná ani celkový společenský a politický kontext (mj. válka ve Vietnamu, situace na Kubě atd.). Pozornost je tak věnována především šedesátým letům, ačkoli někdy je naznačován i vývoj v následujících desetiletích, jak se protestní hnutí proměňovala a uklidňovala (definitivní rozpad RAF oficiálně až v roce 1998), případně vyústěvala v etablování nových politických stran a témat (Zelení). Valenta zajímá přijímání – a samozřejmě modifikování či opouštění (včetně třeba nahrazování maoismem) – kritické teorie v Socialistickém svazu studentů (SDS), ve Frakci Rudé armády (RAF) či při vzniku strany Zelených (to už zejména v sedmdesátých letech 20. století).

Valenta analyzoval řadu textů spjatých s kritickou teorií i s výše zmiňovanými politizujícími uskupeními, která se rozcházela s tehdejšími pojetím státu v SRN (v němž viděla někdy i pozůstatky nacismu) i v SSSR, který nedokázal naplnit jejich očekávání z hlediska budování beztrždní společnosti. Kritická teorie tak stojí v základě těchto uskupení, ale s narůstající radikalizací

hnutí byla v průběhu šedesátých let často opouštěna, neboť představitelé Frankfurtské školy – jako angažovaní intelektuálové – leckdy podpořili demokratický systém (např. USA ve válce ve Vietnamu). Tato cesta odklonu od kritické teorie se však ukázala jako nepřínášející reálná řešení (mj. teror RAF), což vedlo k novému uplatnění kritické teorie u Zelených, k návratu k praktické politice, jež má být nová, lepší... K cenným kladům knihy je třeba přičíst také důkladné metodologické a terminologické promyšlení přístupů a pojmů.

B. Jiroušek

Michal PULLMANN, *Konec experimentu. Přestavba a pád komunismu v Československu*, Praha, Scriptorium 2011, 248 s., ISBN 978-80-87271-51-5.

Michal Pullmann (1974) předložil první ucelený výklad československého pokusu o přestavbu v druhé polovině osmdesátých let uplynulého století. Jde o výklad zajímavý, byť ukrytý v analytických a sémantických pasážích. Na přitažlivosti mu samozřejmě přidává i samo téma, jež patří k tématům problematizovaným porevolučním diskursem. Ten přestavbu víceméně redukuje na projevy Jakešovy komunikační neschopnosti. Pullmann naopak vychází z vědomí toho, že nic v dějinách není černobílé, že tu – podobně jako v jiných autoritativních režimech – nebyla jasná hranice mezi vládoucími a ovládanými, že ona hranice vztahu lidí ke státnímu a stranickému vedení byla nezřetelná a procházející nitrem většiny obyvatelstva, které bylo našťvané, nikoli však nad míru. A zároveň vlastně většina obyvatelstva měla v normalizaci pohodlný život, pokud se naučila na veřejnosti konformně jednat a vystupovat, pokud si osvojila normalizační strategie komunikace. Toto vše narušovala přestavba. To, jak Pullmann dokládá, vedlo k tomu, že byla přijímána v Československu velmi rozpačitě, nejen na úrovni nej-